

BUCAK TARİHİ

"Bucak" Adının Kaynağı

Bucak ilçe merkezi 3 dağ arasında kurulmuştur. Yerleşim yerinin bir kısmı ilme bitkisi ile kaplı olduğu için; ilçe halk arasında "İlmeli Bucak" adıyla anılmıştır. Bu bölgeye yerleşenler Oğuz boyuna mensup olduğu için "Oğuzhan köyü" olarak da adlandırılmıştır. İstiklal Savaşı (1919- 1923) sırasında "Oğuzhan" adıyla bir nahiye teşkilatı kurulmuştur. Cumhuriyet döneminde 30.05.1926 tarih ve 877 sayılı kanunla bugünkü "Bucak" adını almıştır. 1927- 1928 yılı Devlet Salnamesi'nde (Devlet Yıllığı) Burdur Vilayeti'ne bağlı Bucak Kazası'nın diğer ismi "Oğuzhan" olarak belirtilmiştir.

Türk Hâkimiyetinden Önce Bucak

Isparta ve Burdur illerini içine alan Göller Bölgesi'nde (Pisidya) yapılan araştırma ve kazılar, buranın tarih öncesi dönemlerinden beri yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Neolitik, Kalkolitik ve Eski Tunç Çağı devirleri Bucak'ta da hüküm sürmüştür. Şehir merkezindeki Höyücek'te Prof.Dr. Refik Duru tarafından yapılan kazılarda M.Ö. 6000 ve 7000'li yıllara ait bulunan eserler de bunu doğrulamaktadır. Pisidya'da Neolitik Dönemi (M.Ö. 8500-5400) aydınlatan en önemli yerleşim yerlerinden biri; Burdur civarındaki Hacılar Höyüğü, diğeri ise Kuruçay Höyüğü'dür. Hacılar Neolitik Dönemi ile çağdaş bir başka tarih öncesi yerleşim de Burdur-Antalya yolu üzerinde yer alan Kızılkaya'dır. Hacılar Neolitiği'nin Kızılkaya Neolitiği'nden geliştiği anlaşılmaktadır. Kalkolitik Dönemin (M.Ö. 5500- 3000) aydınlanmasında Hacılar ve Kuruçay höyüklerinin yanı sıra Bucak ilçe merkezinin batısında bulunan Bucak Höyüğü de önemlidir. Burdur ve civarında İlk Tunç Çağı'na (M.Ö. 3100- 3000) ait pek çok yerleşim alanları bulunmaktadır. Bu dönemi aydınlatan verilerin çoğu Kuruçay Höyüğü'nden çıkarılmıştır. Bucak civarındaki Karaaliler de bu dönemdeki yerleşim alanlarından birisidir.

Türklerden önce Bucak çevresi Pisidyalılar, Persler, Makedonyalılar, Selekoslar, Romalılar ve Bizanslıların hâkimiyetine girmiştir. Bu devletlerden kalma pek çok tarihi kalıntı Bucak ilçesinde görülmektedir. Pisidya'nın bugünkü Bucak ilçesi sınırları içinde kalan önemli şehirleri şunlardır:

- Kremna (Çamlık Köyü'nde, Roma şehri)
- Kodrula (Kestel Köyü'nde, Roma şehri)
- Kretapolis (Kızılkaya'da, Roma şehri)
- Sia (Karaot Köyü'nde, Roma şehri)
- Komama (Ürkütlü'de, Yunan yerleşmesi)
- Milyas (Kocaaliler'de, Roma-Yunan yerleşmesi)
- Panemoteichos (Boğazköy'de, Roma şehri)
- Sur Kalıntısı (Taşyayla Köyü'nde)
- Yunan Kaya Mezarı (Kuşbaba Köyü'nde)
- Bizans Kalıntısı (Kızıllı Köyü'nde)
- Bizans Kalıntısı (Kızılseki Köyünde)

Son kazılarda; Kreates ve Kreatyum gibi kayıp şehirlerin Bucak ilçesinin Onaç Yakası'nda ve Boğazköy'de olduğu belirlenmiştir. Hicri 1330 (1914) tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde, Pisidya egemenliğinde Kızılkaya'nın Bademağacı köyü civarında "Ariyasos" adıyla eski bir şehir olduğu ve

burada “altı kapı” denilen bir su yolu kemerinin bulunduğu belirtilmiştir. Bucak sınırları içindeki Milyas (Melli-Kocaaliler) M.Ö. 546’da başlayan Pers egemenliği döneminde Pisidya Birinci Satraplık bölge merkeziydi. Milyas daha sonra İskender’in istilasına uğramıştır. İskender’in ölümünden sonra Selekos ve Bergama (dolaylı olarak Roma) egemenliğine girmiştir.

Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Bucak

Bucak ve çevresinin Türkler’in eline geçtiği tarih muhtemelen 13. yüzyıl başları (1204), yani Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı III. Kılıçarslan zamanıdır. Malazgirt Meydan Savaşı’ndan sonra Anadolu’ya kitleler halinde Oğuz ve Türkmen boyları gelmiş ve Burdur ve Antalya civarına Tekeoğulları ve boyları yerleşmiştir. Bucak ve civarı Anadolu Beylikleri döneminde Isparta ve Burdur’da yaşayan Hamitoğulları ile Antalya’da yaşayan Tekeoğulları arasında uzun çatışmalara yol açtıktan sonra Hamitoğulları’nın eline geçmiştir. Selçuklular döneminde Bucak ve çevresinde yoğun bir yerleşme olmuştur. Böylece Kremna yakınlarında Girmiyе (bugünkü Çamlık) köyü kurulmuştur. Bu köy uzun süre Teke (Antalya) Sancağı’na bağlı bir nahiye ve kaza olarak kalmıştır. Melli (Kocaaliler) çevresine de yerleşimlerin ilk temeli bu dönemde atılmıştır. Bucak ilçe merkezine yakın İncirhanı çevresinde İncirli köyü kurulmuştur. Evliya Çelebi’nin “Seyahatname”sinde İncirli köyü, “Teke toprağında bir Müslüman köydür” cümlesiyle tanıtılmaktadır. Şemseddin Sâmî, “Kamus-ul A’lam” adlı eserinde İncirli köyünü “İncir Bazarı” olarak tanıtmaktadır. İncirli köyünden başka şimdiki İncirdere köyü yakınlarında Güğüp köyü, bugün ilçede Turba denilen mevkide Hamit Köyü, şu anda sanayii sitesinin bulunduğu yerde Onaç köyü o dönemin önemli yerleşim merkezlerindedir. Bu köylerden günümüze kadar ulaşabileni sadece Girmiyе (Çamlık)’dir.

Bucak, Burdur ve çevresi Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı Devleti’ne katılmıştır. Yıldırım Bayezid 1391 yılında Hamit İli’ni alarak Anadolu Beylerbeyliği’nin merkezi olan Kütahya Vilayeti’ne bağlamıştır. Osmanlı hakimiyetinin başlaması ile birlikte Bucak ve civarının büyük bölümü Teke (Antalya) Sancağı idari yapısı içinde kalmış, az bir kısmı da Hamid (Isparta) Sancağı idari yapısına dahil olmuştur. 1522’de Burdur, Tirkemiş ilçesinin merkeziydi. Ağlasun, Gölhisar, İncirli (Bucak), Erle (Yeşilova) ve Acıpayam nahiyelerine bağlı köylerin bir bölümü Burdur’a bağlıydı. Bugün Bucak ilçesi sınırları içinde kalan bazı köyler de Bağovası nahiyesine (bugünkü Dağ nahiyesine) bağlıydı. Kızılkaya, önce Bağovası’na bağlıyken 16. Yüzyıl sonlarında nahiye olmuştur.

Bucak Şehir Merkezi’nin Kuruluşu

Bucak şehir merkezinin ne zaman kurulduğu ve bugünkü bulunduğu duruma nasıl geldiği ile ilgili farklı rivayetler vardır. Alaaddin Camii avlusundaki mezar taşında yazılı olan Hicri 811 (Miladi 1408) tarihine bakıldığında, şehir merkezinin en az 600 yıl önce kurulduğu söylenebilir. Antalya’da bulunan Side ve Aspendos şehirlerinin önemini kaybetmesi ile Bucak ilçe merkezinin 16 km kadar kuzeyinde, Pisidya döneminin önemli şehirlerinden biri olan Kremna da önemini kaybetmiştir. Yerine kurulan Girmiyе şehri uzun süre Teke Sancağı’na bağlı bir kaza ve nahiye olmuştur. Girmiyе nahiyesi, zamanla yol güzergâhının şimdiki ovalara kayması sonucunda önemini kaybetmiştir. Girmiyе köyünden bazı ailelerin “Kirişzâde” adında bir kafile reisinin öncülüğünde şimdiki Bucak ilçesi merkezine geldikleri söylenmektedir. İlçede halen Kirişzâde ailesinin bulunması, şehrin kurucusunun Kirişzâde olmasını kuvvetlendirmektedir.

Bucak şehir merkezinin önceleri İncirhanı Kervansarayı ile İncirdere Köyü arasında bir mevkide olması ihtimal dâhilindedir. Hicri 929 (Miladi 1522) tarihli Hamid Sancağı Tapu Tahrir Defteri’nde, “İncirli Mezraası” şeklinde bahsedilen bu köyde yer alan İncirhan’ın hemen yanında “Pazar Çukuru” adıyla bir pazarın kurulduğu belirtilmektedir. İncirli köyü 18. yüzyıl sonlarına kadar önemini korumuştur. Cumhuriyet döneminde önemini kaybetmesiyle halk yeni yerleşim yeri olan Bucak istikametine göç etmiştir. İncirli köyünden ve Melli nahiyesinden göçlerle Bucak köyü kısa zamanda büyümüş önce

nahiye daha sonra da kaza olmuştur. İngiliz Topografya ve Antik Çağ uzmanı William Martin Leake, 1810 yılında Antalya ve civarını gezerken “Buçuklu” olarak ifade ettiği Bucak’a da gelmiştir. William Martin Leake’in gezi notlarında “Buçuklu’nun kuzeyindeki tepeye geldiğimizde Adalya valiliğinin yetkileri bitiyordu” ifadesi yer almaktadır. Bu ifade Bucak’ın kuzeyinde yer alan tepelerin Teke Sancağı ile Hamid Sancağı’nın idari sınırını oluşturduğunu göstermektedir. Böylece günümüzde Bucak sınırları içinde olan bazı köylerin de o dönemde Burdur’a bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan biri de Ağlasun nahiyesine bağlı olan İncirli (İncirdere) köyüdür. Burdur’un 1881 yılına kadar Maa İncirli Ağlasun adıyla tek nahiyesi mevcuttur. Bu tarihte nahiye sayısı 2’ye çıkmış olup; bunlar, Ağlasun ve Kemer’dir. 1910 yılı Devlet Salnamesi’nde ise Burdur’a bağlı 3 nahiyeden bahsedilmektedir. Bunlar; Kemer, Ağlasun ve Bucak’tır. 19. yüzyılın ilk yarısında Antalya Sancağı’na bağlı 10 kaza ismi yer almaktadır. Bunlar arasında Bucak Kazası ve Kızılkaya Kazası da bulunmaktadır. Bazı kayıtlarda Bucak Köyü olarak da geçmektedir. 1844 yılı Bucak Temettuat Defteri’nde ise, “Antalya’ya tâbi Bucak nâm-ı diğer Girmeği Kazası” ifadesi geçmektedir. 1874 yılından itibaren Konya Vilayet Salnameleri’nde Teke (Antalya) Sancağı’nın nahiyeleri arasında Bucak, Kızılkaya ve Melli yer almaktadır. 1891 yılında Konya Vilayeti’nde Konya, Teke (Antalya), Hamidabad (Isparta), Burdur ve Niğde adlarında 5 sancak, 30 kaza ve 35 nahiye vardır. Bucak, Kızılkaya, Melli, Beşkonak, Serik ve Egdir Maa Kardıc nahiyeleri Teke (Antalya) Kazası’na bağlıdır.

1888 yılında yayınlanan “Kamusu’l A’lam”a göre; Bucak, Konya Vilayeti’nin Antalya sancak ve kazasına bağlı nahiye merkezi küçük bir kasaba olup, Antalya’nın 60 km. kuzeyinde ve küçük bir gölün yakınındadır. Nahiyenin nüfusu 12 000 kişi kadar olup, tamamı Müslümandır. Konya Vilayet Salnameleri’ne göre, Kızılkaya nahiyesinde 1892, Bucak ve Melli nahiyelerinde ise 1899 yılından itibaren Hükümet Dairesi olduğu görülmektedir. Osmanlı Arşivi’ne göre, Bucak nahiyesinde yapılan hükümet dairesinin resmi açılışı 1904 yılında yapılmıştır. 1844 yılında Bucak Kazası’na bağlı Devri ve Girmeği adıyla 2 köy vardır. 1899 yılına kadar köy sayısında değişme olmamıştır. 1899 yılında Bucak nahiyesinin köy sayısı 9’a çıkmıştır. 1910 yılında ise Bucak nahiyesine bağlı 2 köy olduğu görülmektedir. 1874 yılında Melli nahiyesinde 2 köy vardır. Köy sayısı 1883 yılında 22’ye, 1892 yılında 23’e çıkmıştır. Kızılkaya nahiyesinde köy sayısı 1874 yılında 10 iken, 1892 yılında 11’e çıkmıştır. Bucak, 1909 yılına kadar Teke (Antalya) Sancağı’na bağlı bir nahiye iken, bu tarihten sonra Burdur’un bir nahiyesidir. Bucak nahiyesinin Antalya’ya uzak olması, halkın ilişkisinin daha çok Burdur ile olması gibi nedenlerle halkın isteğiyle ve görülen lüzum üzerine 1909 yılında Burdur’a bağlanması kararlaştırılmıştır.

25 Haziran 1919 günü İtalyanlar tarafından işgal edilen Bucak, 8-9 Temmuz 1921 de işgalden kurtulmuştur. Bucak nahiyesi 1926 yılında ilçe haline getirilmiştir. Bucak’ın ilçe haline gelmesi, Burdur’u hem ilçe olmaktan kurtarmış, hem de yeni bir ilçe ile kuvvetlendirmiştir. Antalya’nın Melli ve Kızılkaya nahiyeleri de Bucak ilçesine bağlanmıştır. Teke (Antalya) Sancağı’na bağlı Bucak Kazası’nın Hicri 1260 (1844) yılı Temettuat Defteri’nde, kaza merkezinde 7 mahallenin adı geçmektedir. Bunlar; Yörükler, Çavuşlar, Alaaddin, Câmî, Kemiklik, Çukur ve Karaayvatlar’dır. Hicri 1310 (1892) ve Hicri 1312 (1894) yılı Konya Vilayet Salnameleri’nde de Teke Sancağı’na bağlı Bucak Nahiyesinde 7 mahalle, Kızılkaya nahiyesinde ise 4 mahalle olduğu belirtilmektedir. Alaaddin Mahallesi şehrin ilk çekirdek yerleşim birimi olup, Girmiyeye köyüne bağlanmıştır. Bu mahallenin hemen bitişiğine Alanya ve Haymana Yörüklerinin yerleşimiyle Yörükler Mahallesi kurulmuştur. Karayvat adlı bir yörügün yerleşimiyle Karayvatlar Mahallesi oluşmuştur. Tepede yapılan bir caminin etrafında Cami Mahallesi, bu mahallenin güneyinde de fiziki durumundan dolayı Çukur Mahalle oluşmuştur. Hökez Dağı’nın eteklerine bir çavuş tarafından yaptırılan konağın çevresine de Çavuşlar Mahallesi adı verilmiştir. Kemiklik Mahallesi olarak adlandırılan yerleşim biriminde bir pazarın kurulmaya başlanmasıyla birlikte bölgenin ismi Pazar Mahallesi olarak değiştirilmiştir.